فصلنامهٔ علمی ـ پژوهشی رفاه اجتماعی، سال بیستم، تابستان ۹۹، شماره ۷۷

Social Welfare Quarterly, Vol 20, Summer 2020, No 77

رابطه بین قاچاق کالا و سرمایه‌های اقتصادی، انسانی و اجتماعی مرزنشینان (شهرستان بانه در استان کردستان)

۱- اکبر زارع شاه‌آبادی
دکتر جامعه‌شناس، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران،

۲- محسن معروفی
کارشناس ارشد برنامه‌ریزی رفاه اجتماعی، گروه برنامه‌ریزی رفاه اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.

۳- اسعد خانی
دانشجوی دکترای جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران.
(نویسنده مسئول)
<khani.asaad@gmail.com>

۴- نسیم کاوه‌ای
کارشناس ارشد جامعه‌شناسی ، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران.

واژه‌های کلیدی:
قاچاق کالا، معیشت مرزی، سرمایه اقتصادی، سرمایه اجتماعی، سرمایه انسانی، بانه

تاریخ دریافت:

تاریخ پذیرش:

مقدمه: *در دهه‌های اخیر در تحقیقات توسعه‌ای اعم از تحقیقات اقتصادی و اجتماعی و اکولوژیک به مناطق مرزی و تأثیرات مرزی توجه بسیاری صورت گرفته است. این رغبت و علاقه وافر به مناطقی که در امتداد مرزهای همگرایی کشورها قرار گرفته‌اند به‌طور مشخصی از این تصور نشئت گرفته که این مناطق جغرافیایی ویژه، ممکن است موجب ایجاد سازگاری و همسانی اقتصادی در همگرایی بین کشورها شوند. مردمی که در مناطق مرزی مقیم هستند مناطقی که به‌عنوان نقاطی استراتژیک و عرصه انواع مبادلات مرزی مطرح هستند؛ آیا با وجود پدیده‌ای به نام قاچاق کالا معیشتشان تحت‌تأثیر قرار نخواهد گرفت؟ و اگر تحت‌تأثیر این پدیده هستند این تأثیر در چه جهتی خواهد بود؟ در این تحقیق اثرات قاچاق کالا بر معیشت مرزنشینان و سبک زندگی موردبررسی قرار گرفته یا به عبارتی اثرات قاچاق کالا بر میزان سرمایه اقتصادی، انسانی و اجتماعی ساکنان روستاهای مرزی بررسی شده است.*

روش: *روش تحقیق از نوع همبستگی و علی-مقایسه‌ای است که داده‌های آن با استفاده از پرسشنامه محقق‌ساخته گردآوری شدند. جامعه آماری را خانوارهای ساکن در روستاهای مرزی شهرستان بانه که در عمق حداکثر ۲۵ کیلومتری مرز قرار داشتند را شامل می‌شد. در انتخاب نمونه، از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای در سه سطح فاصله ۵ ، ۱۵ و ۲۵ کیلومتری استفاده شد که تعداد ۳۸۰ خانوار به‌عنوان نمونه آماری موردبررسی قرار گرفتند.*

یافته‌ها: *نتایج از تفاوت معنادار ضریب نفوذ قاچاق، در سطوح مختلف مرزی، حکایت داشت و هرچه فاصله از مرز، کمتر، میزان تکرار قاچاق افزایش پیدا می‌کرد. با توجه به نتایج می‌توان گفت افرادی که معیشت وابسته با قاچاق کالا داشتند ازلحاظ سرمایه اقتصادی در سطح بالاتری قرار داشته اما ازلحاظ سرمایه انسانی و اجتماعی از میزان پایین‌تری برخوردار بودند. همچنین عموم مرزنشینان بر این باور بودند که قاچاق کالا بر وضعیت معیشتی آنها تأثیر مثبت داشته و در صورت مسدود شدن مرزها وضعیت اقتصادی آنها تحت‌تأثیر قرار می‌گیرد.*

بحث: *درواقع قاچاق کالا یا کولبری به‌عنوان یک شیوه معیشتی جایگزین، موجب ارتقای سطح سرمایه‌های معیشتی، خصوصاً سرمایه اقتصادی خانوارهای وابسته به قاچاق شده بود، هرچند که به‌طور ضمنی در لابه‌لای این پژوهش به این امر اشاره شده که قسمت اعظم سود انواع تجارتهای غیررسمی همچون قاچاق، نصیب افراد متنفذ و کسانی شده که به طور غیرمستقیم در این امور درگیر و یا تا حدی نقش نظارتی داشتند.*

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

Social Welfare Quarterly, Vol 20, Summer 2020, No 77

Relationship Between Smuggling of Goods and Economic, Human and Social Capital of Border Residents (Baneh City in Kurdistan Province)

1- Akbar Zare Shahabadi
Ph.D. in Sociology, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran.

2- Mohsen Maroofi
M.A. in Social Welfare Planning, Department of Social Welfare Planning, Faculty of Social Sciences, Allameh Tabatabaei University, Tehran, Iran.

3- Asad Khani
Ph.D. Student in Economic Sociology and Development, Faculty of Social Sciences. Yazd University, Yazd, Iran. (Corresponding Author)
<khani.asaad@gmail.com

4- Nasim Kavehei
M.A. in Sociology, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran.

Keywords:
Smuggling, Inhabitants of Border, Frontier villages, Livelihood, Economic capital, Social capital, Human capital, Kolbari, Baneh
Received:
Accepted:

Intorduction: The present study examines the effects of smuggling on lifestyle and livelihood of the border residents

Method: This research is descriptive-analytic, and data were collected using a researcher-made questionnaire. The statistical population includes the frontier villages of Baneh, which are located at a maximum depth of 25 km. In sample selection, cluster sampling method was used at three levels of 5, 15 and 25 km distances that 380 households were selected as a statistical sample.

Findings: The results of the study indicate a significant difference in the penetration rate of smuggling at different frontier levels. According to the results, those people who had a livelihood dependent on smuggling of goods had higher economic capital, but their human and social capitals are at a lower level, also most border residents believed that smuggling of goods had a positive effect on their livelihoods and that their economic situation would be affected if the borders were closed.

Discussion: In fact, the smuggling or Kolbari as an alternative livelihoods has promoted the level of household's livelihood so that they are dependent on smuggling, especially the economic capital. Although it is implicitly pointed in this paper that influential people and those indirectly engaged in these affairs or those that have a degree of supervisory role are the ones who gain a large part of of the profits of various informal businesses, such as smuggling.

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

Extended Abstract

Introduction: In recent decades, developmental research, including economic, social, and ecological research, has focused on border areas and border effects. This interest in the regions along with the convergence frontiers of the countries has come from the notion that these special geographic regions may lead to economic compatibility and consistency in the convergence of countries. Is the livelihood of people in the border regions, areas that are considered as strategic spots and areas of cross-border exchanges, be affected by smuggling of goods? And if it is affected by this phenomenon, how will this effect? Therefore, the present study examines the effects of smuggling of goods on livelihoods and their lifestyles. The livelihood situation is measured in the form of three dimensions of human capital, social capital, and economic capital. Smuggling goods includes any secret acts or breaking of laws on the entry and exit of prohibited goods or the goods whose customs duties are not paid.

Method: This research is descriptive-analytic and according to the nature of the subject, project goals and its variables, library and documentary methods were used to clarify the subject. At first, theoretical sources and research related to the subject were studied and examined and the theoretical framework was extracted; then, a researcher-made questionnaire was used for the operation of the concepts and variables of the research. Most of the items included in questionnaire were extracted from similar previous research and its reliability was measured through Cronbach's alpha, which showed an alpha value of all indices higher than 0.70. The statistical population includes the frontier villages of Baneh, which are located at a maximum depth of 25 km. In sample selection, cluster sampling method was used at three levels of 5, 15 and 25 km distances that 380 households were selected as a statistical sample. Data analysis was done using SPSS statistical software. For descriptive level, tables, charts and official statistics were used. At the level of explanation, independent t-test, chi-square and Spearman correlation coefficient were used.

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]
[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

Fig1: Map of the position of the studied villages and its distance from the borderline

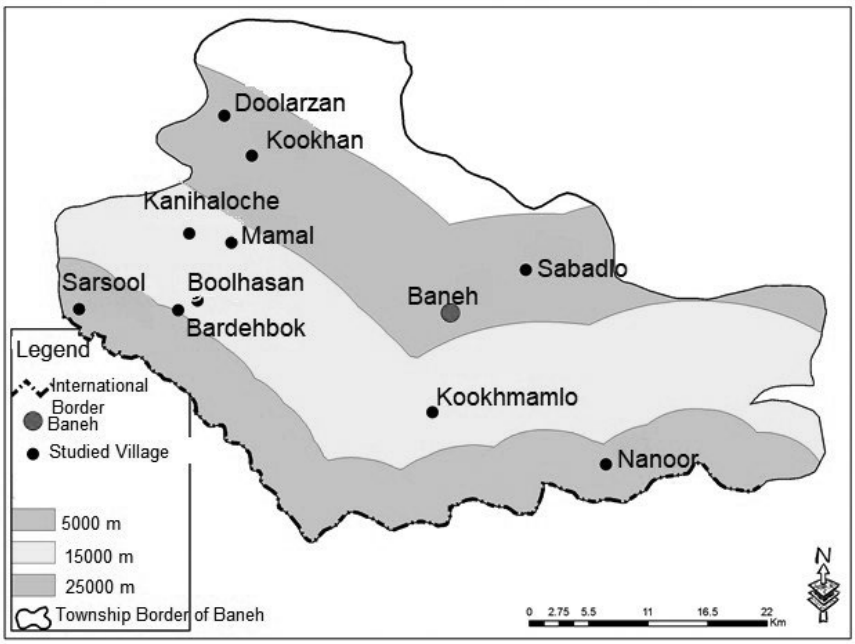

Findings: The results of the study indicate a significant difference in the penetration rate of smuggling at different frontier levels (X2= 88/489, P <0.001). Spearman correlation coefficient was used to show the relationship between distance from the border and repetition of the smuggling operation, which is 0.464 indicating this relationship is inverse. In order to measure the difference between the amounts of economic, human, and social capital among the people whose livelihoods are dependent on smuggling and those who are not affiliated with this type of activity, the t-test of the two independent groups has been used and summary of these results is presented in the following table:

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

Table 1: The difference in the types of economic, human, and social capital of people whose livelihoods are dependent on smuggling and the livelihoods of those who are not affiliated with smuggling.

Type of Capital	Type of Livelihood	Mean	Standard deviation	Statistical relationships		
				df	T value	sig
Economic	Dependent to Smuggling	63.12	1.60	378	4.67	0.0000
	Independent	11.47	1.38			
Human	Dependent to Smuggling	23.61	6.91	378	-6.151	0.000
	Independent	28.94	5.86			
Social	Dependent to Smuggling	19.98	3.17	378	-1.86	0.026

To investigate the Relationship of smuggling on the livelihoods of inhabitants of frontier regions, two questions have been formulated: 1) How much do you think you will be economically in difficulty if the borders are closed? 2) In your opinion, what has changed in the life of people in your location due to smuggling?

Table 2: The Impact of Closing Borders on People's Economic Life

		A little	Medium	Much	Very much	Sum	Statistical relationships
Dependent on Smuggling	Frequency	17	11	96	181	280	Chi-square= 3.216
	Percent	6.8	3.2	29.7	60.3	100	
Independent	Frequency	6	13	7	57	100	df= 3
	Percent	6	13	7	57	100	
Total Samples	Frequency	29	24	95	232	380	sig= 0.359
	Percent	7.6	6.3	25	61.1	100	

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]
[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

Table 3: The change rate of living condition because of smuggling

		A little	Medium	Much	Very much	Sum	Statistical relationships
Dependent on Smuggling	Frequency	17	11	96	181	280	Chi-square= 0.619
	Percent	6.8	3.2	29.7	60.3	100	
Independent	Frequency	6	13	7	57	100	df= 3
	Percent	6	13	7	57	100	
Total Samples	Frequency	29	24	95	232	380	sig= 0.892
	Percent	7.6	6.3	25	61.1	100	

Discussion: The informal economy, at the head of which, smuggling goods is more likely to result from structural conditions and environmental conditions in the frontier regions; that is, in these areas, for reasons such as economic turmoil, lack of appropriate developmental ground, lack of appropriate planning for these areas, and the discriminatory view of the authorities and their marginal position relative to the central regions; inhabitants of these areas tend to move toward border trade and smuggling. Of course, some types of informal economies, such as Kolbary[1], that its popular among the lower classes, cannot be regarded as breaking laws that have harmful and dangerous consequences for the national economy, but these types need should to be organized. However, as these breaking the laws down around the economy, and the economy plays a significant role in the quality and livelihood of the people, thus, these peoples, depending on the potential and the constraints that appear on their way, tend to move towards this type or the same kind of informal economies. In this study, it was found that the influence of smuggling in different border regions is a function of distance from the border, and there is a high degree of correlation between the distance from the border and the repetition of smuggling ($r = 0.464$; $p < 0.001$).

In the absence of employment opportunities, inhabitants of border areas, consider smuggling as an alternative way to deal with livelihood, and it can be inferred from comments that more than 87% of people believe that border closure will have a negative impact on their economic situation, or more than 70% of people emphasize the improvement of the economic situation of their locals due to the

1 A Kolbar is a worker who is employed to carry goods on his/her back across the borders

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

prevalence of smuggling. But what is important in this research is the impact of smuggling on the types of livelihood capital, such as economic, human, and social capital. The findings indicate that the two groups of households whose livelihoods are largely dependent on smuggling and those whose are independent significantly differe in terms of the mentioned capital. In fact, the smuggling or Kolbari as an alternative has promoted the level of household's livelihood so that they are dependent on smuggling, especially the economic capital. Although it is implicitly pointed in this paper that influential people and those indirectly engaged in these affairs or those that have a degree of supervisory role are the ones who gain a large part of the profits of various informal businesses, such as smuggling, or those that have a degree of supervisory role. We mentioned that the level of capital was different between the two groups, but we specifically pointed that this seems to be due to a sort of sense of competition among the families involved in smuggling to earn more income and profit; as a result, the role of economic capital is more intense and it has affected other assets, such as trust and social capital.

Ethical considerations

Authors Contribution

All of three authors were involved in writing this article.

Financial Resources

In order to publish the article, no direct or indirect financial support was received from any organization.

Conflicts of interest

According to the authors, there is no conflict of interest in this article.

Adherence to the principles of research ethics

The authors have observed all the ethical points of the research in this article, including
informed consent and not harming the participants.

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

مقدمه:

در دهه‌های اخیر در تحقیقات توسعه‌ای اعم از تحقیقات اقتصادی و اجتماعی و اکولوژیک به مناطق مرزی و تأثیرات مرزی توجه بسیاری صورت گرفته است. این رغبت و علاقه وافر به مناطقی که در امتداد مرزهای همگرایی کشورها قرارگرفته‌اند به طور مشخصی از این تصور نشئت گرفته که این مناطق جغرافیایی ویژه، ممکن است موجب ایجاد سازگاری و همسانی اقتصادی در همگرایی بین کشورها شوند (نیبر و استیلر[1]، ۲۰۰۶). مناطق مرزی به دلیل موقعیت ژئوپولیتیکی از نقاط حساس و استراتژیک هر کشور به شمار می‌آیند و در راستای توسعه پایدار، توجه به این مناطق از دو جهت مهم، یکی ارتقای سطح زندگی مرزنشینان و به‌تبع کمک به توسعه ملی و نقش مرزها در تثبیت و تحکیم امنیت ملی، بسیار حیاتی است؛ اما شواهد حاکی از آن است که کمبود یا عدم زیرساختهای توسعه و در حاشیه قرار داشتن، مرزنشینان را در تنگنا و فشار قرار داده و به‌واسطه تغییر و تحول استراتژیهای تنظیم معیشت در انطباق با ارزشهای اقتصادی آن جامعه (پوفیوا[2]، ۲۰۱۰)، توسعه ناموزون و ناعادلانه مناطق مرزی و در پی آن گسترش جرم و قانون‌گریزی (سیف‌الهی، ۲۰۰۲)، پدیده‌ای به نام قاچاق کالا شکل می‌گیرد.

کلمه قاچاق از کلمه ترکی «قاچماق» مشتق شده و به معنای «ربوده» یا «برده» است(دهخدا). در فرهنگ عمید قاچاق کاری است پنهانی و خریدوفروش کالاهایی است که در انحصار دولت بوده یا معامله آنها ممنوع باشد(عمید). مطابق فرهنگ لغت و بستر قاچاق هرگونه اعمال مخفیانه و یا قانون‌شکنیهایی را در برمی‌گیرد که درزمینه ورود و خروج کالاهای ممنوعه و یا کالاهای گمرک داری که عوارض گمرکی آن پرداخت نمی‌شود، صورت می‌گیرد. (همان منبع). بااین‌حال عمل قاچاق هم شامل کالاهایی است که مصرف

1. Niebuhr & Stiller
2. Pophiwa

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

آنها آزاد بوده اما در مبادله، معامله و یا توزیع آنها، قواعد و قوانین دولتی (ازجمله حق گمرکی و عوارض مالیاتی) زیر پا گذاشته شده و به آنها از طرف بازیگران صحنه تجارت اعتنایی نمی‌شود، بنابراین در زمره قاچاق درمی‌آیند و هم شامل آن قلم کالاهایی است که مصرف آنها مطابق قانون و مقررات آن جامعه ممنوع بوده و جزء کالاهای قاچاق محسوب می‌شوند. (البته نباید دچار این اندیشه مغالطه‌آمیز شد و تمام انواع اشتغالهای غیررسمی را در زمره اقتصادهای پنهان و زیرزمینی قرار داد بلکه بخشی از اشتغالات غیررسمی سالم بوده و نیاز به سازماندهی و مدیریت صحیح دارند.) درواقع اقتصاد غیررسمی اعم از قاچاق کالا بوده و اندیشمندان در مطالعاتشان درزمینه اقتصاد غیررسمی از اصطلاحاتی همچون اقتصاد موازی، اقتصاد ثانویه، اقتصاد بازار سیاه، اقتصاد غیر مستند و ثبت نشده (همان) و یا تجارت چمدانی استفاده می‌کنند.

با گسترش این‌گونه تجارتهای غیررسمی (قاچاق کالا) در مرزها دو سؤال مهم در ذهن نقش خواهد بست. اول اینکه این فعالیت تا چه اندازه مردم آن مناطق را منتفع خواهد کرد و دوم اینکه بر سر زندگی آنان چه خواهد آمد؟ ازآنجاکه میزان پیشرفت و توسعه هر کشوری در سایه امنیت و ثبات اجتماعی، اقتصادی و سیاسی حاصل می‌شود، ازاین‌رو شناخت تهدیدات و آسیب‌پذیریها و بررسی روند و ابعاد مختلف آن، هم‌چنین چگونگی تحول و اولویت‌بندی آنها در زمان حال و آینده، نه‌تنها راه را برای برنامه‌ریزیهای ملی هموار می‌کند بلکه موجب می‌شود تا اقدامات راهبردی به‌موقع و تصمیم‌گیریهای صحیح قبل از به وقوع پیوستن هرگونه بحران، در پیش گرفته شود. شکی نیست که در ایران هم قاچاق کالا به‌عنوان فعالیتی غیررسمی، قدمتی طولانی داشته و دارد و با وجود انتفاع مادی عده قلیلی، شیوه معیشتی مرزنشینان تحت‌تأثیر آن قرار خواهد گرفت. حال زمانی می‌توان به نقاط مرزی به‌عنوان نقاط سرنوشت‌ساز و مناطقی جهت ایجاد فرصت، نگریست که از منظر معیشت پایدار باشد. اساس توسعه انسانی و توسعه اقتصادی بر معیشت پایدار استوار

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

است، معیشت چیزی فراتر از شغل است و دربرگیرنده فعالیتها، قابلیتها و داراییها، برای گذران زندگی است(نوروزی وحیاتی، ۲۰۱۵). دستیابی به معیشت پایدار به معنای حمایت از رفاه انسانی از طریق اقداماتی در جهت ارتقاء سلامت انسان، آموزش، فرصتها، اطمینان از محیط‌زیست سالم و استاندارد برای زندگی است(معصوم قدیری و همکاران، ۲۰۱۵). به‌طورکلی برداشتهای متعددی از رویکرد معیشت پایدار وجود دارد. براساس الگوی سازمان بین‌المللی توسعه (DFID، ۱۹۹۹)[1] می‌توان سرمایه‌های معیشتی را در سه گروه سرمایه انسانی (قابلیتهای معیشتی)، سرمایه اجتماعی (دسترسی و حق ادعا) و سرمایه اقتصادی (منابع و ذخیره‌ها) تقسیم کرد.

سرمایه اقتصادی به منابع مالی (مانند پول نقد و داراییهای جاری) که برای حفظ معیشت حاضر یا بهتر کردن معیشت افراد در دسترس هستند، اطلاق می‌شود. سرمایه انسانی به دانش و مهارتها، وضع تغذیه، بهداشت مناسب و توانایی کارکردن که درمجموع دنبال کردن استراتژیها و فعالیتهای معیشتی مختلف و دستیابی به اهداف معیشتی را برای افراد ممکن می‌کند، اشاره دارد و درنهایت سرمایه اجتماعی به‌عنوان منابع اجتماعی که افراد برای کمک به معیشت خود از آنها کمک می‌گیرند، تعریف‌شده است؛ این نوع پشتیبانی، معمولاً شبکه‌های اجتماعی، عضویت در گروهها، روابط متقابل و حس اعتماد و همچنین حس برابری اجتماعی را در بر می‌گیرد (نقل از همان). حال مردمی که در مناطق مرزی مقیم هستند مناطقی که به‌عنوان نقاطی استراتژیک و عرصه انواع مبادلات مرزی مطرح هستند. آیا با وجود پدیده‌ای به نام قاچاق کالا معیشتشان تحت‌تأثیر قرار نخواهد گرفت؟ و اگر تحت‌تأثیر این پدیده هستند این تأثیر در چه جهتی خواهد بود؟ پس این مطالعه ازآن‌رو اهمیت می‌یابد که با کندوکاوی این‌چنینی و پژوهشهای مشابه، سیاستگذاران نسبت به مسائل معیشتی مرزنشینان حساس‌تر خواهند شد و می‌توانند با وجود این مطالعات، تدابیری بیندیشند که

1. Department For International Development

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]
[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

معیشت و در نتیجه توسعه پایدار را برای این مناطق به همراه داشته باشد؛ و یا حتی اگر خواهان نظارت و کنترل بر قاچاق کالا هستند از نتایج این مطالعات جهت سیاست‌گذاری بهره بگیرند. ازاین‌رو ما در این پژوهش برآنیم ببینیم که پدیده قاچاق کالا، معیشت مرزنشینان را ازلحاظ سرمایه‌های ذکرشده چطور تحت‌تأثیر قرار می‌دهد.

پیشینه تجربی

یافته‌های مطالعه کهنه‌پوشی و عنابستانی (۲۰۱۲) تحت عنوان «بررسی رابطه بین فاصله از مرز و میزان درآمد و اشتغال در قاچاق کالا» نشان داد که رابطه معکوسی میان میزان درآمد، قاچاق کالا و فاصله از مرز وجود دارد. همچنین بین تعداد افراد مشغول به قاچاق در روستاها و میزان فاصله از مرز، رابطه معناداری مشاهده شد. به این صورت که در روستاهای نزدیک مرز، تعداد افراد مشغول به قاچاق کالا افزایش پیدا می‌کند تا جایی که به ۱۰۰ درصد می‌رسد و با فاصله گرفتن از مرز در روستاهای با فاصله متوسط یا دور از مرز، این میزان کاهش پیدا کرده تا جایی که به ۳۳/۳ درصد می‌رسد.

نتایج تحقیق کهنه‌پوشی و شایان (۲۰۱۳) با عنوان «بررسی تأثیرات اقتصادی قاچاق کالا بر شهرهای مرزی» نشان داد که قاچاق کالا تنها اثرات مثبت برای مرزنشینان به همراه ندارد بلکه پی آمدهای منفی آن علاوه بر اقتصاد جامعه (مقیاس کلان)، اجتماع و فرهنگ روستاهای مرزی (مقیاس خرد) را نیز تهدید می‌کند. به طور مثال، این پدیده از سه جهت امنیت اجتماعی در مناطق مرزنشین را به هم ریخته است:-۱ ترک تحصیل و عدم انگیزه به ادامه تحصیل در میان نوجوانان مناطق مرزی (فعالیت در قاچاق) -۲ معلولیتهای جسمی و حتی مرگ به علت درگیری با نیروهای انتظامی -۳ واردکردن بسیاری از کالاهای فرهنگی ضد ارزشی از این طریق و آسیب زدن به فرهنگ جامعه.

یافته‌های تحقیق اسماعیل‌زاده و سحابی (۲۰۱۳) تحت عنوان «بازارچه‌های مشترک

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]
[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

مرزی مکانیسمی برای سالم‌سازی اقتصاد»، نشان داد که هم بازارچه مرزی و هم وجود اعمال غیررسمی همچون انجام مبادلات مرزی با داشتن کارت پیله‌وری، با وجود غیررسمی و محلی بودن، دارای نقش پراهمیتی هستند و بهبود زندگی ساکنان نقاط مرزی را باعث شده‌اند. به‌علاوه اینکه در نوع خود در توسعه همکاریهای متقابل اقتصاد، گسترش بازارهای محلی، ایجاد صلح و ثبات در مناطق مرزنشین مؤثر بوده اما هنوز در بسیاری از زمینه‌ها با شرایط ایده‌ال توسعه اقتصادی و ایجاد رفاه فاصله دارند.

در مطالعه آسترو[1] (۲۰۰۲) در مورد مبارزه مراکز رسیدگی با قاچاق کالا در چین مشخص شد به جای سیاست حذف انگیزه‌ها و مشوقهای پولی در امر قاچاق، کشور چین قبلاً انواع استراتژیها را در این زمینه یعنی مبارزه با قاچاق به کار گرفته است؛ اما در عمل دیده شده که این دوایر و ستادها، خودشان در معرض رشوه‌خواری از باندهای قاچاق قرار گرفته، فساد در کالبد این سیستمهای دولتی ریشه دوانیده و به‌صورت ریشه‌ای‌تر و انحصاری‌تر در این مراکز قد علم کرده است و عملاً کوچکترین تغییری در مبارزه با قاچاق در بطن رژیم به وجود نیامده است و نیاز به تدابیر دیگری در این امر احساس می‌شود.

در پژوهش پوفیوا[2] (۲۰۱۰) اقتصاد سیاسی شکننده و فرو ریخته در کشوری همچون زیمباوه، تداوم شیوه معیشت حداقلی و تأثیر پویش شیوه‌های جدید برای بقاست. در این مطالعه استدلال شد که این آزادی بین مرزی زیمباوه و موزامبیک نیست که علاقه به تجارتهای غیررسمی را برمی‌انگیزد بلکه بازیگران این صحنه به دلایل مشابهی همچون تأمین نیازهای حداقلی و اساسی، دست به این کار می‌زنند. مشارکت‌کنندگان جوانتر (درزمینه عمل قاچاق) خود را با ماجراجوییهای حرفه‌ای‌تر سازگار می‌کنند و معیشت آنانی که حول حمل کالا برای مشتریان می‌چرخد، ماجراجویی تبدیل به یک حرفه می‌شود.

1. Ostrov
2. Pophiwa

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

لی[1] (۲۰۱۵) در مطالعه‌ای تحت عنوان «پشت‌صحنه قاچاق کالا در مرزهای تایلند و میانمار» با استناد به مطالعات پیشین تجربی، رویکردهای رایج به تجارتهای غیررسمی (قاچاق) که بر پایه دوگانه انگاری رسمی/ غیررسمی بنا شده را به چالش کشید. مهم‌ترین ادعای پژوهشی این است که تجارتهای غیررسمی برای دولت، نقشی دوگانه و متناقض را ایفا می‌کند، بدین‌صورت که از طرفی سیطره بر آن، نشانگری از حاکمیت نمادین دولت بر مرزهاست و از سوی دیگر پیوند با بازیگران کلیدی در این عرصه نوعی مکانیسم تنظیم بازار ملی/محلی را به همراه دارد.

در مطالعات صورت گرفته گرچه به قاچاق کالا همچون یک مسئله ملی و مخاطره برانگیز پرداخته شده اما اکثر این پژوهشها یا آمارزده بوده و در پیچ‌وخم‌های سیاست راه خود را گم می‌کنند و یا از منظری فرادست‌نگرانه نوشته شده‌اند. برای همین کمتر به مرزنشینان همچون سوژه‌های فرودستی که مستقیماً درگیر این معضل اجتماعی هستند توجه می‌شود. از همه مهم‌تر اینکه هرچند مطالعه حاضر ادعای بسط پژوهشهای توسعه نگر ندارد اما با برجسته کردن ابعاد مهم توسعه‌ای همچون سرمایه‌های معیشتی و تأثیر گرفتن آنها از قاچاق کالا، درصدد پوشش دادن این حفره‌های پژوهشی است که بسیاری از مطالعات آنها را نادیده می‌گیرند.

مبانی نظری

در اقتصاد در کنار فعالیتهایی که در چارچوب مشخصی انجام گرفته، تحت نظارت بوده و به طور مشخص و آشکار در زمره آمار رسمی دولت و به‌تبع درآمدهای ملی آن کشور درمی‌آیند و اغلب تحت عنوان اقتصاد رسمی شناخته می‌شوند؛ شاهد وجود فعالیتهایی هستیم که فاقد چهارچوب مشخصی هستند و اغلب در محیط‌هایی با نرخ بالای بیکاری،

1. Lee

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

اشتغال ناقص، فقر، نابرابری جنسیتی و کار مخاطره‌آمیز سر برمی‌آورند که از آن تحت اقتصاد غیررسمی یاد می‌شود (سازمان بین‌المللی کار، ۲۰۱٤). اقتصاد غیررسمی در مرزها به مبادلات ثبت نشده‌ای اطلاق می‌شود که در سرحدات مرزی اتفاق افتاده و اصولاً متأثر از سیاستهای اقتصاد ملی یک کشور است. معمولاً اینگونه مبادلات برای دور زدن مالیاتها انجام می‌گیرند. ازاین‌رو در جرگه نمودهای مالی و درآمدهای ملی یک کشور قرار نمی‌گیرند (الوسالا[1]، ۲۰۱۰).

این نوع اقتصاد که بازیگران آن کارگران و واحدهای اقتصادی هستند، ازنظر قانونی یا عملکرد، در قالب ترتیبات رسمی نمی‌گنجند. این فعالیتها یا در حوزه قانون قرار ندارند و این بدان معنی است که افراد در خارج از حوزه دسترسی رسمی قانون، فعالیت می‌کنند؛ یا اینکه در عمل تحت پوشش قرار ندارند. به عبارتی با وجود اینکه در حوزه رسمی قانون فعالیت می‌کنند، اما تحت شمول و اعمال قانون قرار نمی‌گیرند؛ یا اینکه قانون اینگونه فعالیتها را تشجیع نمی‌کند چراکه آنها را کار نامناسب، شاق یا با هزینه‌های سنگین همراه می‌داند (سازمان بین‌المللی کار، ۲۰۱٤). قاچاق فعالیتی است که به منظور کسب درآمد از انتقال کالا، از مرز کشورها با تخطی از قوانین موجود صورت می‌گیرد؛ به‌طوری‌که فرد قاچاق‌کننده در جست‌وجوی کسب درآمد با گریز از کنترل دولت، تنظیمات مربوطه و هزینه‌های مرتبط است (اخباری، اخباری و آقابابایی، ۲۰۱۰). یا به‌طورکلی قاچاق کالا به هرگونه تخلف اخلاقی، قانونی، اجتماعی و جغرافیایی در دادوستدهای مرزی اطلاق می‌شود که خارج از تعریف چارچوبهای اقتصاد رسمی سرزمین موردنظر قرار دارد (ارمی و کشاورزیان، ۲۰۱۵). با این تعریف می‌توان هرگونه مبادلات مرزی و تجارتهای غیررسمی که چارچوب قانونی را زیر پا گذاشته و یا کالاهای فاقد مجوز قانونی و مصرف ممنوع را نگهداری، حمل و توزیع می‌کنند، در زمره قاچاق کالا قرار داد. ضمن اینکه این تعاریف اشتغالات غیررسمی که در

1. Alusala

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

محدوده‌های مرزی انجام گرفته و قانونی بوده ولی به ثبت مقامات رسمی و دولتی درنمی‌آیند را شامل نمی‌شود.

اریک فروم و دیگران (۲۰۰۰) معتقدند که علت افزایش فعالیتهای اقتصادی ثبت نشده در یک کشور نهادهای سیاسی و اجتماعی دولت هستند و باید سرزنش شوند. طبق این نظریه بوروکراسی، فساد، سیستم ضعیف حقوقی منجر به گسترش اقتصاد غیررسمی می‌شوند(شکیبایی، ۲۰۰۱). گرچه بازارهای مالی و سرمایه‌ای درهم‌پیچیده و به هم وابسته هستند اما در بسیاری از کشورها تعرفه‌های تجاری و یا سهمیه وارداتی کالاها، توانایی انتخاب مصرف‌کنندگان از میان کالاهای داخلی و خارجی را محدود می‌کنند و این کشورها با همین نظارتهای محدودکننده و کنترل‌کننده، است که باعث می‌شوند سرمایه‌گذاران تجاری به سرمایه‌گذاریهای داخلی متمایل شوند و باز، همین محدودیتها و نظارتهاست که توجه بعضی از بازیگران عرصه بازار را به سمت قاچاق کالا معطوف می‌کنند.

از یک سو، تعرفه‌ها و محدودیتهای تجاری، تجار و بازرگانان را به سمت استفاده از ابزارهای غیرقانونی همچون قاچاق کالا و نادیده گرفتن چهارچوبهای وارداتی و صادراتی آن کشور سوق می‌دهند و از دیگر سو کنترلها و نظارتها در بازارهای مبادلاتی خارجی، یک بازار موازی در حوزه مبادلات خارجی ایجاد می‌کنند که عوایدی و سود در آنجا به‌مراتب از سود مبادلات رسمی بالاتر است. یعنی از وجود تعرفه‌ها و محدودیتهای تجاری قاچاق کالا سر برمی‌آورد و در پی آن سود ناشی از بازار سیاه تجاری[1] (BMP) در تبادلات خارجی مشوق قاچاق کنندگان خواهد بود(بوهن و فرزانگان[2]، ۲۰۱۲). همچنین اسماعیل‌زاده و سحابی عوامل دیگری همچون پایین بودن ریسک قاچاق کالا، وجود انحصار درزمینه واردات و صادرات برای برخی از کالاها، مشکلات ساختاری بخش تولید (که منجر به تولید کالا با

1. Black Market Premium
2. Buehn & Farzanegan

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

کیفیت پایین و قیمت بالا می‌شود)، بالابودن میل نهایی به مصرف کالاهای وارداتی به دلیل کیفیت بالاتر، چرخه بیکاری و فقر در نواحی مرزی، عدم رعایت قانون مقررات صادرات و واردات و قانون امور گمرکی از سوی برخی نهادها و سهولت ورود کالاها از برخی مبادی در اختیار آنها، از بین رفتن کشاورزی به دلیل خشکسالیهای اخیر و هجوم کشاورزان به کولبری و گسترش مرزهای کشور و تنوع جغرافیایی آن اشاره می‌کنند(اسماعیل‌زاده و سحابی، ۲۰۱۲). در مناطق مرزی به دلایلی همچون نابسامانی اقتصادی، نبود بسترهای مناسب توسعه‌ای، عدم برنامه‌ریزی متناسب و درخور این مناطق و همچنین نگاه تبعیض‌آمیز مسئولان امر و بالتبع حاشیه‌ای بودن آن نسبت به مناطق مرکزی، مرزنشینان را به سمت تجارتهای مرزی و ازجمله قاچاق کالا می‌کشاند. هرچند که یک مرز سازمان‌یافته می‌تواند چالشها و فرصتهایی را برای افراد ساکن در آن فراهم کند و این چالشها و فرصتها یا ذاتی مناطق مرزی هستند و یا اینکه در نتیجه شیوه سیاست‌گذاریهای اعمال‌شده در این مناطق به وجود آمده‌اند (ذکایی و نوری، ۲۰۱۶)؛ اما نبود برنامه‌ریزی جهت استفاده از پتانسیل مناطق مرزی در راستای توسعه، تجارت غیررسمی و ازجمله قاچاق کالا را برای بخش اعظمی از مرزنشینان نهادینه می‌کند. قاچاق کالاهای مصرفی نه‌تنها ضرری متوجه منافع بازیگران متنفذی که در مقیاس وسیع به امر قاچاق مبادرت می‌ورزند، نمی‌کند بلکه سود سرشاری از این طریق، عاید این افراد، باندها و یا کارگزاران می‌شود.

این افراد با نفوذ در میان کارمندان گمرکی و دیگر سازمانهای وابسته به دولت، نمی‌گذارند که این دو قشر وظایف محوله خود به‌عنوان دروازه‌بانان و نگهبانان مرزی را به‌خوبی ایفا کنند. (البته ذکر این نکته لازم است که برخی از اقلامی که توسط طبقات متوسط و بالای جامعه مصرف می‌شوند از طریق قاچاق کالا تأمین می‌شوند؛ مثلاً چای آسام هند، برخی منسوجات هند، چین و ژاپن، قطعات اتومبیل و سیگار از کشورهای اروپایی، لوازم‌خانگی از شرکت مولینکس چین و برخی کشورهای اروپایی و ...) (ارمی و کشاورزیان، ۲۰۱۵). پس

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

همان‌طور که ذکر شد از قاچاق کالا سود سرشاری عاید عده قلیل غیر مرزنشینی می‌شود که نقش سرمایه‌گذار و ناظر در این عرصه بازی می‌کنند و از طرف دیگر عده کثیری از مرزنشینان بدین دلیل به کار قاچاق روی می‌آورند که اولاً بسترهای لازم برای اشتغال مفید و پایدار آنها فراهم نیست، ثانیاً ورود به عرصه قاچاق هم به نسبت آسان بوده و هم نیاز اندکی به مهارتهای کارورزی، فن‌آوری و سرمایه دارد؛ اما نکته قابل‌توجه آن است که اکثر این افراد نه با انتخاب خود، بلکه به دلیل نیاز به ادامه حیات و برخورداری از فعالیتی با حداقل درآمد به اقتصاد غیررسمی روی می‌آورند. اما جدای از آنکه چه تعداد از مرزنشینان به قاچاق روی می‌آورند بدون شک سبک زندگی آنان تحت‌تأثیر قاچاق قرار خواهد گرفت.

شیوه‌های تأمین معیشت افراد مبتنی بر ضرورتهای زمانی، مکانی و پیشرفت تکنولوژیکی و فرهنگی؛ خاستگاهها، شکل و محتوای متفاوتی دارند. تحقیقات تجربی فراوان نشان داده است که کارگران در اقتصاد غیررسمی با خطر فقر بیشتری نسبت به اقتصاد رسمی روبرو هستند (کهنه پوشی و شایان، ۲۰۱۳؛ نوروزی و حیاتی، ۲۰۱۵؛ ارمی و کشاورزیان، ۲۰۱٦). در نتیجه این کاستیها و دیگر عوامل، همپوشانی قابل‌توجه اما نه کاملی بین کار به شکل غیررسمی و زندگی در شرایط محرومیت و آسیب‌پذیری به وجود می‌آید. درحالی‌که برخی فعالیتها معاش و درآمد معقولی را تأمین می‌کنند، غالب افراد دست‌اندرکار اقتصاد غیررسمی، در معرض شرایط کاری ناامن و غیرعادلانه، با سطح بی‌سوادی بالا، سطح مهارتی پایین و فرصتهای آموزشی ناکافی قرار دارند؛ نسبت به کارکنان اقتصاد رسمی، از درآمدهای نامطمئن‌تر، نامنظم‌تر و پایین‌تری برخوردارند، با ساعتهای کاری بیشتری روبرو هستند، از حقوق مذاکره جمعی و داشتن نماینده در اتحادیه‌های کارگری محرومند و اغلب در وضعیت استخدامی مبهم یا پنهانی به کار ادامه می‌دهند؛ و به لحاظ جسمی و مالی نیز آسیب‌پذیرترند چراکه کار در اقتصاد غیررسمی، فرد را یا از دسترسی به طرحهای تأمین اجتماعی، ایمنی و بهداشت کار، زایمان و دیگر قوانین مربوط به حمایتهای اجتماعی محروم می‌کند و یا بسیار

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

با استاندارد این‌گونه حمایتها فاصله دارد(سلطانی، ۲۰۱٦). همچنین مردم مناطق مرزی دچار نوعی استحاله ارزشی شده‌اند و نظام ذهنی افراد درباره پول و شیوه‌های مصرف آن تغییر کرده و پول شیئی در نظر گرفته می‌شود که با آن می‌توان هر چیزی را محک زد (قادرزاده و قادری، ۲۰۱۳). این تغییر ذهنیت باعث شده است تا بسیاری از کنشها و مسائل اخلاقی، اجتماعی، مدنی، فرهنگی، آموزشی و غیره با معیار پول ارزیابی شوند و دستیابی به پول به‌مثابه هدف متعالی در اذهان افراد جلوه‌گر شود که برمبنای آن هر کنش و جهت‌گیری موجه به شمار آید (قادرزاده و قادری، ۲۰۱۳).

علاوه بر موارد ذکرشده براساس تغییرات نظام ذهنی افراد درنتیجه تجارتهای مرزی صورت بندیهای بستری سابق، برای تعاملات مردم نیز متحول شده است. زمانی تعاملات درون خانوادگی، ارتباطات فامیلی، ارتباط و تعاملات اجتماعی مبتنی بر آموزه‌های مذهبی و قومی و در بستر اکولوژی خاص منطقه معنا می‌یافت. ارتباطات میان‌فرهنگی و میان‌مرزی محدود و براساس نیازهای معیشتی و امنیت جانی صورت می‌گرفت، ارتباطات اجتماعی و حتی فامیلی نیز مستحکم و مبتنی بر سلسله مراتبی از اقتدار بود، اما تجارت مرزی و سرگرم شدن افراد به گونه‌های مختلف باعث شده است تا تعاملات افراد بیشتر بر محور اقتصاد و با هدف کسب سود بیشتر صورت گیرد. اصول اخلاقی و مذهبی در فرهنگ مردم منطقه از اساسی‌ترین مؤلفه‌ها و ارزشها و هنجارهایی بوده‌اند که همواره جزئی از نشانگرهای فرهنگ منطقه قلمداد می‌شده‌اند؛ اما هم‌اکنون از جای خودشان کنده‌شده‌اند و ارزشهای جدید اقتصادی منفعت‌طلبانه‌ای جایگزین آنها شده است و به خاطر پول، فامیل، خانواده، دوست و آشنا و حتی سلایق درونی و اخلاقیات اجتماعی هم کمرنگ و بی‌ارزش شده است (همان). بااینکه ترجیحات و گزیشهای ارزشی مردم، تحت‌تأثیر تغییرات ارزشی قرار دارد اما از این امر نباید غافل بود که سبک و شیوه معیشتی را باید به‌مثابه یک میدان در نظر گرفت که عناصر و اجزای مختلفی همچون سرمایه‌های معیشتی در آن صف‌آرایی می‌کنند، هرچند

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

ممکن است گاهی اوقات، جنبه خودنمایی (سرمایه) سرمایه‌هایی، بارزتر بوده و سایه آنها بر دیگر عناصر سنگینی کند. از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین بسترهای پیشبرد اهداف توسعه در نواحی روستایی به‌خصوص در کشورهای درحال‌توسعه، شناخت وضعیت معیشت خانوارها و میزان دسترسی آنها به سرمایه‌های معیشت است (بریمانی و همکاران، ۲۰۱٦).

وضعیت معیشتی که می‌توان آن را در چارچوب کیفیت زندگی جای داد، بر اساس میزان دسترس‌پذیری به منابع مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، امنیتی و ... متفاوت بوده و در قالب شکل‌گیری و یا شکل بخشی به شیوه زیست و متحقق شدن قابلیتهای انسانی و خودشکوفایی بر اساس میزان دسترسی به منابع مذکور و توان استفاده از این فرصتها، قابل‌تعریف خواهد بود؛ هرچند برخی از اندیشمندان، برای سنجش وضعیت معیشتی بر مؤلفه‌هایی، همچون سرمایه انسانی، سرمایه اجتماعی، سرمایه اقتصادی، سرمایه طبیعی و سرمایه فیزیکی تأکید می‌کنند (عبدالله‌زاده و همکاران، ۲۰۱۵). اما ما در این پژوهش برای عینیت‌بخشی بیشتر به موضوع فقط بر سه مؤلفه اقتصادی، اجتماعی و انسانی، تمرکز می‌کنیم. سرمایه اقتصادی به منابع مالی (مانند پول نقد، حسابهای بانکی، داراییهای جاری، حقوق بازنشستگی، مقرریها و کمکها و وجوه ارسالی مالی) که برای حفظ معیشت حاضر یا بهتر کردن معیشت افراد، در دسترس هستند، اطلاق می‌شود. منظور از سرمایه اجتماعی، منابع و سرمایه‌هایی است که افراد و اجتماعات از طریق پیوند با یکدیگر، در نوع به خصوصی از ارتباطات، می‌توانند به آن دسترسی داشته باشند همچنین سرمایه اجتماعی عبارت از هنجارها و شبکه‌های روابط جمعی انسجام بخش میان انسانها و سازمانها است که توانایی اکتساب منافع جمعی را ایجاد می‌کند؛ بنابراین سرمایه اجتماعی شامل پنج شاخص اعتماد اجتماعی، شبکه اجتماعی، انسجام اجتماعی، هنجار اجتماعی و مشارکت اجتماعی است. ازنظر بکر[1] سرمایه انسانی داراییهای ذاتی و قابل اکتساب یک فرد هستند که مهارتها، توانایی و قابلیتهای

1. Becker

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

وی را در بر می‌گیرند. به‌طورکلی ویژگی کیفی انسان، اعم از آموزش، تخصص، مهارت، سلامت، دانش و نوآوری، سرمایه انسانی به شمار می‌روند (شریفی و همکاران، ۲۰۱۷).

فرضیه‌ها

- بین قاچاق کالا و وضعیت معیشتی (به‌طورکلی) همبستگی معناداری وجود دارد.
- بین سرمایه اقتصادی معیشتی مرزنشینانی که به قاچاق می‌پردازند و آنهایی که زندگی‌شان به قاچاق وابسته نیست، تفاوت وجود دارد.
- بین سرمایه انسانی معیشتی مرزنشینانی که به قاچاق می‌پردازند و آنهایی که زندگی‌شان به قاچاق وابسته نیست، تفاوت وجود دارد.
- بین سرمایه اجتماعی معیشتی مرزنشینانی که به قاچاق می‌پردازند و آنهایی که زندگی‌شان به قاچاق وابسته نیست، تفاوت وجود دارد.

روش

ماهیت و روش تحقیق: پژوهش حاضر توصیفی-تحلیلی بوده و با توجه به ماهیت موضوع، هدفهای طرح و متغیرهای آن، از روش کتابخانه‌ای و اسنادی برای تدقیق موضوع استفاده شده است. ابتدا منابع نظری و تحقیقات مرتبط با موضوع موردمطالعه و بررسی قرار گرفت و چهارچوب نظری موردنظر استخراج شد. سپس به‌منظور عملیاتی کردن مفاهیم و متغیرهای تحقیق از پرسشنامه محقق‌ساخته و پرسشنامه استاندارد سرمایه اجتماعی ناهاپیت و گوشال استفاده شده که پرسشنامه محقق‌ساخته سرمایه اقتصادی شامل ۱۰ گویه پنج‌درجه‌ای در مقیاس لیکرت بوده و سرمایه انسانی به‌وسیله چهار مؤلفه ۱) دانش و مهارتها، ۲) وضع تغذیه، ۳) بهداشت مناسب و ٤) توانایی کارکردن که ۲۲ گویه را شامل می‌شد، موردسنجش قرار گرفته است. بیشتر سؤالات پرسشنامه ضمنِ مرور تحقیقات پیشین و مشابه استخراج شد که اعتبار روایی سازه‌ای آن به کمک

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

تکنیک همسانی درونی مورد تأیید قرار گرفت. به این صورت که با محاسبه ضریب همبستگی بین نمرات آزمونهای فرعی (تک‌تک سؤالات آزمون) و آزمون کلی (پرسشنامه کلی) که در مرحله پیش‌آزمون به اجرا درآمده بود و حذف سؤالاتی که ضریب پایینی را نشان می‌دادند کمتر از (۰/۳) از آزمون و اجرای اصلی، اعتبار سازه افزایش یافت. پایایی پرسشنامه از طریق آلفای کرونباخ سنجیده شد که مقدار آلفای همه شاخصها بالاتر از ۰/۷۰ بود.

جامعه و نمونه آماری و قلمرو جغرافیایی: جامعه آماری این پژوهش، شامل همه ساکنان روستاهای مرزی شهرستان بانه است. با توجه به اینکه طبق سرشماری سال ۱۳۹۵ تعداد روستاهای بالای ۳ خانوار شهرستان بانه ۱۸۲ روستا بوده که درمجموع ٤۳۲۹۰ نفر جمعیت در قالب ۱۱٦۲۸ خانوار در این روستاها، سکونت داشتند؛ اقدام به انتخاب نمونه خانوارهایی از میان این جمعیت شد. ازآنجاکه فاصله محل سکونت افراد از مرز در این تحقیق به‌عنوان یک متغیر تعیین‌کننده در نظر گرفته شده، ابتدا روستاهای شهرستان بانه با توجه به میزان فاصله از مرز در ۳ سطح، طبقه‌بندی شدند. سطح اول، روستاهایی با فاصله ۵ کیلومتر، سطح دوم روستاهایی با فاصله بین ۵ تا ۱۵ کیلومتر و سطح سوم، روستاهایی را شامل می‌شد که در فاصله ۱۵ تا ۲۵ کیلومتری مرز قرار داشتند. بااینکه سعی شد در انتخاب روستاها از سه سطح تا حدی تناسب رعایت شود اما نظر به تراکم کمتر روستاها در نقاط صفر مرزی، در سطح اول خانوارهای کمتری انتخاب شدند؛ روش انتخاب نمونه‌ها بدین‌صورت بود که در قدم اول، روستاهایی از سه سطح، به‌صورت خوشه‌ای انتخاب و در قدم دوم به کمک روشهای تصادفی ساده و گلوله برفی، خانوارهایی انتخاب و با سرپرستان آنها مصاحبه صورت گرفت. مبنای حجم نمونه استفاده از فرمول کوکران بوده که نمونه‌ای برابر با ۳۷۱ خانوار را شامل می‌شده که به‌منظور افزایش دقت و کاهش خطاهای پرسشنامه، تعداد ۳۸۰ خانوار موردبررسی قرار گرفتند.

روستاهای موردبررسی که در سطوح سه‌گانه قرار دارند به تفکیک تعداد افراد نمونه در جدول و بر روی نقشه (شکل ۱) نشان داده شده است.

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]
[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

شکل (۱) نقشه موقعیت روستاهای موردبررسی و فاصله آن از نوار مرزی

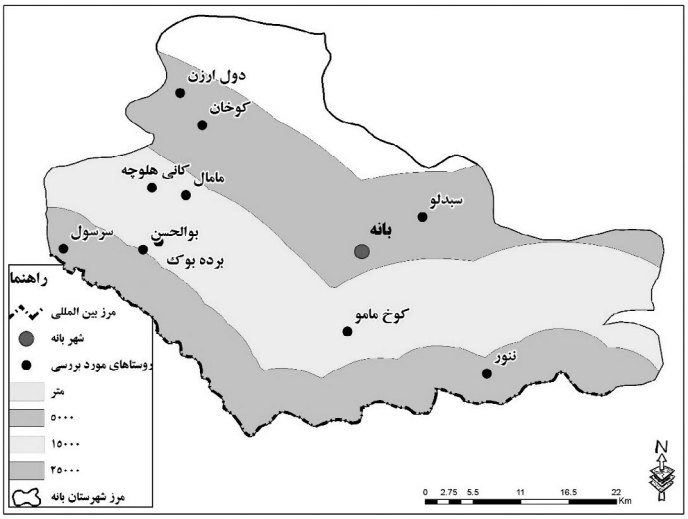

جدول (۱) سهم افراد مورد مصاحبه در روستاهای نمونه آماری

نام روستا	فاصله از مرز	تعداد افراد مورد مصاحبه
برده بوک	تا ۵ ک.م ۰	۷
سرسول	تا ۵ ک.م ۰	۱٤
ننور	تا ۵ ک.م ۰	٤۷
بوالحسن	تا ۱۵ ک.م ۵	۸۳
مامال	تا ۱۵ ک.م ۵	۲۸
کانی هلوچه	تا ۱۵ ک.م ۵	۱۳
کوخ مامو	تا ۱۵ ک.م ۵	۲۹
کوخان	تا ۲۵ ک.م ۱۵	۳۹
دول ارزن	تا ۲۵ ک.م ۱۵	۲٦
سبدلو	تا ۲۵ ک.م ۱۵	۹٤

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

روش تحلیل: از اسناد و منابع کتابخانه‌ای و آمارهای رسمی برای تدقیق و داشتن دیدگاه روشن نسبت به موضوع و استخراج پیشینه و ادبیات نظری بهره گرفته شده و داده‌های مرتبط با نحوه معیشت و ارتزاق شهروندان مرزی و سنجش ضریب نفوذ قاچاق در اقتصاد خانوارهای مرزی از طریق پرسشنامه گردآوری شده است. بعد از آماده‌سازی داده‌ها، تجزیه‌وتحلیل آنها به کمک نرم‌افزار تحلیل آماری SPSS انجام گرفته است. در سطح توصیفی، از جداول، نمودارها و آمارهای رسمی استفاده شده و در سطح تبیینی از آزمون t دو گروه مستقل، خی دو و ضریب همبستگی اسپیرمن شده است.

یافته‌ها

توصیف نمونه

در این مقاله واحد تحلیل، خانوارهای ساکن در روستاهای مرزی شهرستان بانه و واحد مشاهده نیز مردان سرپرست خانوار که تعداد آنها ۳۸۰ نفر بوده‌اند. سن افراد نمونه بین ۲۱ تا ۷۰ سال بوده و میانگین سنی آنها حدود ٤٧.٦ سال و انحراف معیار برابر با ۱۲.۸ بوده است. حدود ٢٤ درصد از این افراد مجرد، ٦٨ درصد متأهل، ۳ درصد از همسر خود جدا شده و ۵ درصد نیز همسر فوت شده بودند. میزان تحصیلات افراد نیز به‌این‌ترتیب بود: ١٤ درصد بی‌سواد یا دارای مدرک ابتدایی و نهضت سوادآموزی، ۵۰ درصد زیر دیپلم، ۸ درصد دارای مدرک دیپلم، ۱۸ درصد فوق‌دیپلم و لیسانس و ۱۰ درصد نیز فوق‌لیسانس و بالاتر. حدود ١٤ درصد از افراد اعلام کرده‌اند که شغل فعلی آنها مخارج زندگی‌شان را تأمین می‌کند و ٨٦ درصد اعلام کرده‌اند که مخارج زندگی‌شان از طریق شغلشان تأمین نمی‌شود. تعداد ۷۷ درصد از افراد موردبررسی اقدام به انجام کولبری کرده‌اند و تنها ۲۳ درصد تاکنون اقدام به کولبری یا قاچاق کالا نکرده‌اند. به‌عبارتی‌دیگر ضریب نفوذ قاچاق در محدوده موردمطالعه برابر است با ٧٦ درصد. میزان تکرار عمل قاچاق به‌این‌ترتیب بود که ١٦.٨ درصد در طول

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]
[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

ماه کمتر از ۳ بار اقدام به حمل قاچاق کالا کرده‌اند. ۲۳.۷ درصد بین ۳ تا ۵ بار در ماه، ۱۸.٤ درصد بین ٦ تا ۹ بار، ۲۱ درصد بین ۱۰ تا ۱٤ بار و ۲۱ درصد نیز ۱۵ بار و بیشتر در ماه قاچاق کالا انجام داده‌اند. میزان درآمد حاصل از انجام قاچاق کالا بین ۵۰۰.۰۰۰ تومان تا ۲.۷۰۰.۰۰۰ تومان متغیر بود و میانگین آن حدود ۱.٤۸٤.۲۱۰ تومان برآورد شده است.

آزمون فرضیه‌ها

در این بخش به بررسی استنباطی داده‌ها پرداخته شده و فرضیات تحقیق از طریق آزمونهای متناسب مورد ارزیابی قرار گرفته است.

۱- نفوذ قاچاق کالا در مناطق مختلف مرزی

فاصله روستاهای موردبررسی برحسب فاصله از مرز در ۳ سطح طبقه‌بندی شدند که در جدول (۲) ضریب نفوذ قاچاق برحسب فاصله از خط مرزی نشان داده شده است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود در مناطق نزدیک مرز نفوذ قاچاق به طور معناداری بالاتر از مناطق دور از نوار مرزی است. نتایج آزمون خی دو نشان‌دهنده تفاوت معنادار بین مناطق ازنظر میزان شیوع قاچاق بود.

جدول (۲) میزان اقدام به قاچاق کالا برحسب فاصله از مرز

فاصله از مرز	اقدام به قاچاق		عدم اقدام به قاچاق		کل	
	f	٪	f	٪	f	٪
کمتر از ۵ کیلومتر	٦۲	٪۹۰.۹	٦	٪۹.۱	٦۸	٪۱۰۰
۵ تا ۱۵ کیلومتر	۱۲۷	٪۸۲.۷	۲٦	٪۱۷.۳	۱۵۳	٪۱۰۰
۱۵ تا ۲۵ کیلومتر	۹۱	٪۵۷	٦۸	٪٤۳	۱۵۹	٪۱۰۰
کل	۳۰۲	٪۸۰.۳	۷۸	٪۱۹.۷	۳۸۰	٪۱۰۰
مقادیر آماری	X^2= ۸۸.٤۸۹		df = ۲		p = ۰/۰۰۰	

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]
[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

۲- رابطه بین فاصله با نوار مرزی و تکرار عمل قاچاق

در بررسی این موضوع که بر اساس سه رتبه فاصله‌ای از مرز و میزان تکرار قاچاق سنجش شده، از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شده است که نتایج آن در جدول (۳) ملاحظه می‌شود. با نگاهی به جدول نتایج، مشخص می‌شود که هرچه فاصله روستای محل سکونت افراد از مرز کمتر باشد دفعات حمل کالای قاچاق بیشتر خواهد شد. ضریب همبستگی برابر با ۰.٤٦٤- بوده که نشان‌دهنده رابطه معکوس فاصله از مرز و قاچاق کالاست. به‌عبارتی‌دیگر شیوع قاچاق کالا در مناطق نزدیک‌تر به مرز بیشتر است.

جدول (۳) همبستگی بین دفعات اقدام به قاچاق کالا و فاصله از مرز

ضریب همبستگی اسپیرمن		فاصله از مرز
تعداد دفعات اقدام به قاچاق در ماه	r	-۰,٤٦٤**
	p	۰,۰۰۰
	n	۳۸۰

۳- تفاوت بین میزان سرمایه‌های اقتصادی، انسانی و اجتماعی در بین افرادی که معیشتشان وابسته به قاچاق است و افرادی که به این نوع فعالیت وابسته نیستند.

در این فرضیه به مقایسه میانگین شاخصهای مذکور بین افرادی که معیشت وابسته به قاچاق دارند و افرادی که وابستگی به آن ندارند پرداخته شد. آزمون مورداستفاده، t دو گروه مستقل بود.

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]
[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

جدول (٤) تفاوت میزان انواع سرمایه‌های اقتصادی، انسانی و اجتماعی در بین افراد دارای معیشت وابسته به مرز و معیشت غیر وابسته

سرمایه	نوع معیشت	n	M	SD	روابط آماری		
					df	t	p
اقتصادی	وابسته به قاچاق	۲۸۰	٦۳. ۱۲	۱,٦۰	۳۷۸	٤,٦۷	۰,۰۰۱
	غیر وابسته	۱۰۰	۱۱,٤۷	۱,۳۸			
انسانی	وابسته به قاچاق	۲۸۰	۲۳.٦۱	٦.۹۱	۳۷۸	٦.۱٥۱-	۰.۰۰۱
	غیر وابسته	۱۰۰	۲۸,۹٤	٥,۸٦			
اجتماعی	وابسته به قاچاق	۲۸۰	۱۹.۹۸	۳.۱۷	۳۷۸	۱.۸٦-	۰.۰۲٦
	غیر وابسته	۱۰۰	۲۰,۷٦	۲,۳۰			

با توجه به اطلاعات جدول (٤) می‌توان گفت که خانوارهایی که معیشت وابسته به قاچاق کالا دارند و خانوارهایی که معیشتشان وابسته به قاچاق نیست، ازلحاظ سرمایه اقتصادی، انسانی و اجتماعی با هم تفاوت دارند. لازم به ذکر است که خانوارهایی که معیشت وابسته به قاچاق دارند ازلحاظ اقتصادی وضعیت بهتری دارند ولی ازلحاظ سرمایه انسانی و اجتماعی میانگین کمتری دارند.

جدول (٥) همبستگی بین سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و انسانی در گروه وابسته به قاچاق

سرمایه‌ها	اجتماعی	انسانی	روابط آماری
اقتصادی	۰.۲۰٤	۰.۰٤٦	R
	۰.۱٥٤	۰.۲٤۷	P
انسانی	۰.۱۸۷	R	
	۰.۰۳۰	p	
۲۸۰		n	

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

جدول (٦) همبستگی بین سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و انسانی در گروه غیر وابسته به قاچاق

سرمایه‌ها	اجتماعی	انسانی	روابط آماری
اقتصادی	۰.۰۸۷	۰.۰۳۰	r
	۰.۵۳۵	۰.۳۳۵	p
انسانی	۰.۳۹٦	r	
	۰.۰٤٤	p	
۱۰۰	n		

با نگاهی به داده‌های دو جدول (۵) و (٦) مشخص می‌شود که همبستگی بین سرمایه اقتصادی با دو سرمایه دیگر یعنی سرمایه‌های انسانی و اجتماعی در دو گروه معنادار نیست ولی برای هر دو گروه، بین سرمایه اجتماعی و سرمایه انسانی همبستگی معناداری وجود دارد، البته برای خانوارهایی که معیشتشان به طور مستقیم وابسته به قاچاق نیست، این همبستگی به‌مراتب قوی‌تر است، درواقع می‌توان گفت که سرمایه اجتماعی و انسانی این خانوارها، آزاد از سلطه سرمایه اقتصادی بوده؛ درحالی‌که در خانوارهای درگیر در عمل قاچاق، این دو سرمایه تحت سیطره سرمایه اقتصادی بوده و با وجود مقدار اندکی همبستگی و هم‌تغییری بین سرمایه اجتماعی و انسانی، سرمایه اقتصادی برای آنها اولویت ملموس‌تری دارد.

٤- رابطه بین قاچاق کالا و وضعیت معیشتی ساکنان مناطق مرزی

به‌منظور بررسی این موضوع دو سؤال از افراد پرسیده شده است که پاسخ افراد به هرکدام از سؤالات مذکور در جدول (۷) و (۸) ارزیابی شده است:

الف) در صورت بسته شدن مرزها، چه اندازه احساس می‌کنید به لحاظ اقتصادی دچار مشکل خواهید شد؟

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]
[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

جدول (۷) شدت تأثیر بسته شدن مرزها بر زندگی اقتصادی افراد

		کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	جمع	روابط آماری
وابسته به قاچاق	f	۱۷	۱۱	۹۶	۱۸۱	۲۸۰	χ^2 = ۳/۲۱۶
	%	٦.۸	۳.۲	۲۹.۷	٦۰.۳	۱۰۰	
عدم وابسته به قاچاق	f	٦	۱۳	۷	۵۷	۱۰۰	df =۳
	%	٦	۱۳	۷	۵۷	۱۰۰	
جمع	f	۲٤	۹۵	۲۳۲	۳۸۰	p = ۰/۳۵۹	
	%	٦.۳	۲۵	٦۱.۱	۱۰۰		

در جدول (۷) میزان پاسخگویی به سؤال فوق نشان داده شده است. در تفسیر آماره کی دو، دو مسئله جدیِ شدت رابطه و شکل رابطه، وجود دارد و معمولاً به‌وسیله اغلب پژوهشگران نادیده گرفته می‌شود. مثلاً ممکن است کی دو معنادار، به محقق این امکان را بدهد که بگوید احتمالاً بین متغیرها در جمعیت، وابستگی وجود دارد، اما چه‌بسا میزان این وابستگی، صرف‌نظر از سطح معناداری، عملاً صفر باشد (میلر، ۲۰۱٤) پس باید هم به مقدار کی دو و هم سطح معناداری آن توجه کرد؛ در اینجا با توجه به مقدار بالای کی دو و غیرمعنادار بودن آن، این نتیجه حاصل می‌شود که بین دو گروه وابسته به قاچاق و غیر وابسته به قاچاق ازلحاظ تأثیر پذیرفتن از بسته شدن مرزها، تفاوتی مشاهده نمی‌شود و در واقع هر دو گروه به میزان تقریبا مشابهی از وجود قاچاق و باز بودن مرزها تأثیر می‌پذیرند. درمجموع بیش از ٦۱ درصد افراد میزان تأثیر را خیلی زیاد و بیش از ۲۵ درصد نیز تأثیر آن را زیاد ارزیابی کرده‌اند. به‌عبارتی‌دیگر می‌توان گفت درمجموع بیش از ۸٦ درصد افراد اعتقاد دارند که بسته شدن مرز بر وضعیت اقتصادی آنها تأثیر منفی خواهد داشت. نکته جالب‌توجه این است که حتی افرادی که به طور مستقیم، وابسته به قاچاق کالا، نیستند نیز، در صورت مسدود شدن مرز ازلحاظ اقتصادی دچار مشکل خواهند شد.

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

ب) به نظر شما در اثر وجود قاچاق کالا در مرزها، وضعیت زندگی مردم محل زندگی شما چه تغییری کرده است؟

جدول (۸) میزان تغییر وضعیت زندگی مردم براثر وجود قاچاق کالا

		بدتر شده	تأثیر نداشته	بهتر شده	خیلی بهتر شده	جمع	روابط آماری
وابسته به قاچاق	f	۵	۸٤	۷٤	۱۱۷	۲۸۰	χ^2 = ۰/٦۱۹
	%	۱.۷	۳۰	۲٦.۵	٤۱.۷	۱۰۰	
عدم وابسته به قاچاق	f	۳	۲۷	۳۱	۳۹	۱۰۰	df =۳
	%	۳	۲۷	۳۱	۳۹	۱۰۰	
جمع	f	۸	۱۱۹	۱۰۵	۱۵٦	۳۸۰	سطح معناداری=۰.۸۹۲
	%	۲.۱	۲۹.۲	۲۷.٦	٤۱.۱	۱۰۰	

در جدول (۸) نیز میزان تأثیر وجود قاچاق کالا بر وضعیت زندگی مردم محل ارزیابی شده است. با توجه به آنچه پیش‌تر آمد و بالا بودن کی دو و سطح معناداری این نتیجه حاصل می‌شود که ازلحاظ وجود قاچاق و تغییر وضعیت زندگی، تفاوت چندانی بین افراد وابسته به قاچاق و عدم وابسته به قاچاق وجود ندارد. درمجموع ٤۱.۸ درصد اعلام کرده‌اند که وضعیت اقتصادی مردم خیلی بهتر شده و ۲۸.٤ درصد هم گفته‌اند که وضعیت بهتر شده است. به‌عبارتی‌دیگر بیش از ۷۰ درصد مردم بر بهبود وضعیت اقتصادی مردم محل زندگی خود در اثر رواج قاچاق مرزی (کولبری) تأکید دارند.

بحث

همان‌طور که قبلاً بیان شد اقتصاد غیررسمی و در رأس آن قاچاق کالا، بیشتر زائیده شرایط ساختاری و موقعیتهای محیطی در مناطق مرزی است. بعد از انقلاب اسلامی، با افزایش قیمت ارز در بازار غیررسمی، اجرای سیاستهای محدودسازی ورود کالا، افزایش

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]
[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

نرخ سود بازرگانی و عوارض گمرکی به‌تدریج قاچاق کالا به داخل رواج یافت و با ایجاد بازارهای مخصوص فروش کالا به ایران در نزدیکی مرزهای ایران توسط کشورهای عراق، عمان، ترکیه و امارات ورود کالای قاچاق شتاب بیشتری پیدا کرد. تشدید و اوج‌گیری قاچاق کالا و کشفیات آن از سال ۱۳۷٤ بود، در این مقطع جامعه با احساس آرامش پس از پایان جنگ و افزایش انتظارات ناشی از آن، درصدد بهبود وضع اقتصادی خویش برآمده و تقاضا برای کالاهای تجملی و مصرفی را که بسیاری از آن به طور قاچاق وارد کشور می‌شد افزایش داد (داودی دهاقانی، هندیانی و عیسی آبادی، ۲۰۱۸). یعنی در مناطق مرزی به دلایلی همچون نابسامانی اقتصادی، نبود بسترهای مناسب توسعه‌ای، عدم برنامه‌ریزی متناسب و درخور این مناطق و همچنین نگاه تبعیض‌آمیز مسئولان امر و بالتبع حاشیه‌ای بودن آن نسبت به مناطق مرکزی، مرزنشینان به سمت تجارتهای مرزی و ازجمله قاچاق کالا متمایل می‌شوند.

بااینکه برخی از جلوه‌های اقتصاد غیررسمی همچون کولبری که در میان طبقات پایین مرزی، خیلی عمومیت دارد را نمی‌توان در جرگه قانون شکنیهایی قرار داد که تبعات مضر و خطرناکی برای اقتصاد ملی دارند اما چون این قانون‌شکنیها حول اقتصاد می‌چرخند (چیزی که میشل فوکو آن را چرخش و جدایی مجرمیتهای حقوقی دوران کلاسیک به جرایم حول مالکیت و اقتصاد در دوران مدرن، از آن نام می‌برد) و اقتصاد نقش پررنگی در کیفیت و سبک زندگی مردم دارد، بالتبع مرزنشینان بسته به پتانسیلها و محدودیتهایی که سر راهشان پدیدار می‌شود به سمت این نوع و یا اقسام مشابه از اقتصادهای غیررسمی سوق داده می‌شوند. بااینکه نمی‌توان تخمینی نزدیک به واقعیت از میزان قاچاق در مرزهای کردستان ارائه داد اما با استناد به آمار خبرگزاریهای رسمی و رسانه‌ها درزمینه کشف محمولات قاچاق می‌توان به‌یقین از روند افزایشی این پدیده در سالهای اخیر خبر داد. به‌عنوان‌مثال فرمانده انتظامی کردستان در چهارمین جلسه اصلی کمیسیون برنامه‌ریزی، هماهنگی و نظارت بر مبارزه با

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

قاچاق کالا و ارز کردستان از رشد ۲۲ درصدی کشف کالای قاچاق در ۱۳۹۸ نسبت به مردادماه ۱۳۹۷ و رشد ۱۸ درصدی آن در تیرماه ۱۳۹۹ در مقایسه با مدت مشابه سال گذشته خبر می‌دهد. (خبرگزاری ایرنا، نهم تیر ۱۳۹۹) اما چیزی که در این تحقیق بسیار مهم بوده و از بدیع بودن آن حکایت دارد، بررسی تأثیر قاچاق کالا بر انواع سرمایه‌های معیشتی همچون سرمایه اقتصادی، سرمایه انسانی و سرمایه اجتماعی بوده است؛ یافته‌ها حاکی از آن است که دو گروه خانوارهایی که معیشت آنان عمدتاً وابسته به قاچاق است و آنهایی که معیشت آنان عمدتاً به قاچاق وابسته نیست، ازلحاظ سرمایه‌های ذکرشده تفاوت معناداری با هم دارند.

یعنی درواقع قاچاق کالا یا کولبری به‌عنوان یک شیوه معیشتی جایگزین، سطح سرمایه‌های معیشتی خصوصاً سرمایه اقتصادی خانوارهای وابسته به قاچاق را ارتقا داده است. گفتیم که سطح سرمایه‌ها در بین دو گروه متفاوت بوده اما به طور ویژه به سرمایه اقتصادی اشاره کردیم (مقدار t در اینجا به‌مراتب بزرگ‌تر بوده است). به نظر می‌رسد این امر ناشی از آن باشد که نوعی حس رقابت در بین خود خانوارهای درگیر در قاچاق برای رسیدن به درآمد و سود بیشتر وجود داشته و این هم بالتبع بر دیگر سرمایه‌ها همچون اعتماد و سرمایه اجتماعی سایه افکنده و آنها را تحت تأثیر خود قرار داده است. این نتایج همسو با نتایج پژوهش کهنه پوشی و شایان (۱۳۹۲) است که ضریب همبستگی بین درآمد حاصل از قاچاق کالا با مجموع درآمدهای حاصل از کشاورزی را (۰/۵۸-)، با درآمدهای حاصل از فعالیتهای صنعتی (۰/٦۱-) و درنهایت همبستگی بین درآمد قاچاق و مجموع درآمدهای حاصل از فعالیتهای خدماتی را (۰/٤۷-) گزارش کرده است.

پس با مروری بر تحلیلها و داده‌های جداول، مشخص شد که همبستگی بین سرمایه اقتصادی با دو سرمایه دیگر یعنی سرمایه‌های انسانی و اجتماعی در دو گروه معنادار نبوده ولی برای هر دو گروه، بین سرمایه اجتماعی و سرمایه انسانی همبستگی معناداری وجود دارد، البته برای خانوارهایی که معیشتشان به طور مستقیم وابسته به قاچاق نیست، این همبستگی به‌مراتب قوی‌تر است (r=۰/۳۹٦)، درواقع می‌توان گفت که سرمایه اجتماعی و انسانی این خانوارها، آزاد

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]
[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

از سلطه سرمایه اقتصادی بوده؛ درحالی‌که در خانوارهای درگیر در عمل قاچاق، این دو سرمایه تحت سیطره سرمایه اقتصادی بوده و با وجود مقدار اندکی همبستگی و هم تغییری بین سرمایه اجتماعی و انسانی، سرمایه اقتصادی برای آنها اولویت ملموس‌تری دارد.

ملاحظات اخلاقی

مشارکت نویسندگان

همه نویسندگان در تهیه مقاله مشارکت داشته‌اند.

منابع مالی

برای انتشار این مقاله حمایت مالی مستقیم از هیچ نهاد یا سازمانی دریافت نشده است.

تعارض منافع

بنا به اظهار نویسندگان، در این مقاله هیچ‌گونه تعارض منافعی وجود ندارد.

پیروی از اصول اخلاقی پژوهش

نویسندگان کلیه نکات اخلاقی پژوهش ازجمله رضایت آگاهانه و عدم آسیب زدن به شرکت‌کنندگان را در این مقاله رعایت کرده‌اند.

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

- Abdolahzadeh, Q. H. Salehi, Kh. Sharifzadeh, M. Sh. Khajeshekohi, A (2015) nvestigating the effect of tourism on sustainable rural livelihood in Golestan province, Journal of Tourism Planning and Development, 4 (15), 148- 169.

- Akhbari, M., Akhbari, M., & Aghababaei, R. (2010). A Fuzzy Logic Approach to Modeling the Smuggling Index of Iran's Economy. Scientific Journal Management System, 7(4), 117-149. Retrieved from http://jqe.scu.ac.ir/article_10639_ce00b91f5d5fc8787388a1813123ddac.pdf. doi:10.22055/jqe.2010.10639

- Alusala, N. (2010). Informal cross-border trade and arms smuggling along the Uganda–Rwanda border. African Security Review, 19(3), 15-26. Retrieved from https://doi.org10246029.2010.519875/10.1080/. doi:10.108010246029.2010.519875/

- Amid, H. Online Amid Dictionarry. Retrieved from https://dictionary.abadis.ir/amid/

- Berimani, F. Rasti, H. Raesi, A. Mohamadzadeh, M (2016) Analysis of geographical factors affecting household livelihood in rural settlements, Case Study: Qasr Ghand town, Journal of Geography and Urban-Regional Planning, 6 (18), 85- 96.

- Buehn, A., & Farzanegan, M. R. (2012). Smuggling around the world: evidence from a structural equation model. Applied Economics, 44(23), 3047-3064. Retrieved from https://doi.org00036846.2011.5707/10.1080/15. doi:10.108000036846.2011.570715/

- Davoodi Dehaghani, E., Hendiani, A., & Isaabadi, A.-A. (2018). The Effect of Police Organizational Factors on Preventing Trafficking in Goods (Case Study: Sarv Abad Town, Kurdistan Province). Scientific Journal Management System, 10(4), 29-50. Retrieved from http://sopra.jrl.police.ir/article_108534_de42bb146a225b81b057f59750c0ef4f.pdf.

- Dehkhoda, A. Online Dectionary Retrieved from https://rhyming.ir/dakho

- Erami, N., & Keshavarzian, A. (2015). When ties don't bind: smuggling effects, bazaars and regulatory regimes in postrevolutionary Iran. Economy and Society, 44(1), 110-139. Retrieved from https://doi.org10./03085147.2014.909986/1080. doi:10.108003085147.2014.909986/

- Esmailzadeh, K., & Sobhani, J. (2013). Common border markets, a mechanism for improving the economy of border areas and developing

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

regional cooperation. Paper presented at the Second National Conference on Economic Development Strategies with a focus on regional planning., Sanandaj Azad University.

- Ghaderzadeh, O., & Ghaderi, O. (2013). Qualitative study of the cultural consequences of cross-border trade in the city of Marivan. Journal of Iranian Social Studies, 7(2), 135-154. Retrieved from http://www.jss-isa.ir/article_23494_e5f61b500fa7e818178bfb31794228b2.pdf.

- Ghadiri Masoum, M., Rezvani, M., Jomepour, M., & Baghiani, H. (2015). Ranking of livelihood Capitals in Mountain Tourism Villages Case: Bala- Taloqan Rural District in Taloqan County. Space Economy and Rural Development, 4(12), 1-18. Retrieved from http://serd.khu.ac.ir/article-1-2432-en.html. doi:10.18869/acadpub.serd.4.12.1

- International Labor Organization (2014) Transition from informal economy to formal economy, Translation by Soltani, Marjaneh, Journal of Labor and Society.

- Kohnepoushi, S. H., & Shayan, H. (2013). Study on the economic impracts of smuggling on the border towns case study; Marivan, Kurdistan. Journal of Geographical Sciences, 13(29), -. Retrieved from https://www.sid.ir/En/Journal/ViewPaper.aspx?ID=345345.

- Kohnepoushi, S. H. Anabestani, A. A (2012) Investigating the relationship between distance from the border and the amount of income and employment in smuggling of goods, Case study; Khav and Mirabad of Marivan, Urban and regional research.

- Lee, K (2015) Behind the Scenes: Smuggling in the Thailand-Myanmar Borderland, Pacific Affairs, Vol. 88: 4, 767-790

- Masoum Ghadiri, rezvani, M. Jomepour, M. Baghyani, H (2015) Leveling of livelihood capital in tourist villages: Case Study; Taleqhan of Tehran, Journal of Space Economics and Rural Development, 4(12), 1-18.

- Miller, D. Ch (2014) Handbook of research design and social measurement, translation by Naiebi, Hoshang, Tehran: Nay Publication.

- Newspaper, I. (2020). Providing livelihoods for border residents is a way to combat Smagelling in Kurdistan. Retrieved from https://www.irna.ir/news/83841010/

- Niebuhr, A., & Stiller, S. (2006). Integration and Labour Markets in European Border Regions (Vol. 39).

- Nourozi, M., & Hayati, D. (2015). Factors Affecting Sustainable

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]

Rural Livelihoods as Perceived by Farmers in Kermanshah Province. Iranian Agricultural Extension and Education Journal, 11(1), 127-144. Retrieved from http://www.iaeej.ir/article_13601_c6d9e1d7de2c-cba535f4152412dc15ed.pdf.

- Ostrov, B. (2002). The Anti-Smuggling Investigation Bureau's War on Smuggling in China. Police Practice and Research, 3(1), 41-54. Retrieved from https://doi.org15614260290011327/10.1080/. doi:10.108015614260290011327/

- Pophiwa, N. (2010). Mobile livelihoods—the players involved in smuggling of commodities across the Zimbabwe-Mozambique border. Journal of Borderlands Studies, 25(2), 65-76. Retrieved from https://doi.org/10.1080/08865655.2010.9695762. doi:10.108008865655.2010.9695762/

- Sayfollahi, S. (2002). sociology of social problems of iran. Tehran: Jamee Pazhohane danesh.

- Shakibaiy, A. (2001). Estimation of Informal Economy in Iran and Analysis of Its Causes (Fuzzy Logic Routing). (Master of Art), Tarbyate Modarres university,

- Sharifi, Z. Noripour, M. Karami Dehkordi, E (2017) Investigating the status of livelihood capital and their sustainability in rural households, Case Study: Dena Town, Iranian Agricultural Extension and Education Sciences, 13 (2), 51- 70.

- Soltani, M. (1395). The transition from the informal economy to the formal economy; Meeting of the 104th International Labor Conference, 2014. 2)2017 ,کار و جامعه). Retrieved from http://ensani.ir/fa/article356506/.

- Zokaee, M. S., & Noori, A. (2016). Living in the borderlands: a phenomenological study of nowsudcityborderers. Sociological Cultural Studies, 6(4), 105-128. Retrieved from http://socialstudy.ihcs.ac.ir/article_2073_2ce9e083abf571f4c531ef3fcb99ae2d.pdf.

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.17358191.1399.20.77.1.9]